

PRZEGŁĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY

Pismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień

przy

DZIENNIKU WARSZAWSKIM.

NR 6.

WARSZAWA—NIEDZIELA.

Dnia 8 (20) Stycznia 1856 roku.

O CHOROBIE KARTOFLI.

Przez W. Protz w Saksonji.

Zaraza kartofli zasługuje pod każdym względem na największą uwagę, gdyż już ośmioletnie doświadczenie niezaprzeczony dało dowód, że w tej roślinie zawiera się szczególny zaród choroby, który się podług stanu gruntu i powietrza więcej lub mniej rozwija, a w ostatnim roku bardzo wiele na ubytek i podrożenie tego powszechnego że tak powiem żywiołu wpłynął. W ciągu tych ośmiu lat wnoszono różnego rodzaju środki na usunięcie tej choroby, ale te pozostały bezskuteczne, ponieważ wychodziły po części z nauki, której nie wspierała dostateczna praktyka, częścią zaś tylko na miejscowem powierzchniowym były ugruntowane doświadczeniu, które nieznając przyczyn i skutków, za wszelkie możliwe chyłta środki.

Obecnie wyszło p. t. „Przyroda rośliny kartofli, prawdziwa przyczyna jej chorobliwego stanu i środki na usunięcie go przez zgodne z naturą postępowanie w uprawie,” piśmko przez W. Protz, które, wychodząc z zasad zgodnych z naturą, istotę choroby ściśle bada i bardzo odpowiednie naturze środki usuwające zaleca, które wprowadzenie natychmiastową pomoc ale stopniowo następować mające odrodzenie rośliny kartoflowej na dość pewnym stawiają widoku, jeśli się tylko tym prostotą swoją zalecającym, za pomocą długoletnich badań życia roślinnego osiągniętym wskazówkom zasłużoną poświęci uwagę.

Autor przy dokładnem przestrzeganiu w ostatnich siedmiu latach, zauważył, że pojawienie się choroby pod wpływem rozmaitego stanu atmosfery o tyle się zgadzało, iż zawsze dopiero w czasie kwitnienia kartofli następowała, które aż dotąd pozornie zdrową i silną pokazywały vegetacją; dalej, że przejście choroby, która się oznaczała prędkim zwiednięciem i upadaniem kwiatu bez zawiązania nasienia i więcej lub mniej prędkim usychaniem liści i łodyg, przy mokrem powietrzu w wilgotnym gruncie i po świeżym pognoju, bywało daleko prędsze i szkodliwsze, jak w czasie suchego powietrza i na suchym niegnojonym gruncie. Z bardzo dawnego doświadczenia wiedział autor, że świeże mierzwienie więcej na większy rozwój wierzchniego krzaka, liści i łodyg, jak na zwiększenie wydatku ziemniaka

działa, i dla tego już od lat 20 nieuprawiał kartofli na świeżem pognojeniu. Często także miał okazję spostrzegać, że nać kartoflana posiada szczególnie wielką siłę wciągania wilgoci. Przy łagodnym dezzczu daleko wcześniej widać krople wody na wszystkich trawach i liściach niż na kartoflanej naci, na której się ledwie po dziesięciu minutach wilgoć pokaże, a po deszczu albo mocnej rosie nać kartoflana przynajmniej godziną wprzód wysycha niż wszystkie inne rośliny.

W ostatnim roku pomimo dość niedogodnej wiosennej pory okazywały pola kartoflane na pozór bardzo silną vegetację, gdy autor w dniu 19 lipca w pobliżu Lipska na okrytych kwiatem kartoflach, znowu spostrzegł wiadome znaki powstającej choroby.

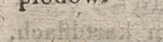
Znajdując daleko silniejsze wykształcenie naci kartoflanej, a niżej przed laty, zapytywał siebie, dla czego w tych latach pomimo choroby kartofli, tak znacznie powiększyła się objętość naci? Wezwał więc na pomoc dawniejsze swoje wspomnienia i z osnowy jego myśli wywniósł się ten wniosek, że pognojeniem (jak dostatecznie sprawdziło doświadczenie,) pobudza się większy rozwój naci. Im większej zatem ta nać jest objętości, tem więcej znajduje się w niej narzędzi wciągania wody, silniejsze następuje przyjmowanie jej o ile większą bywa soczystość. A ztąd że zbyt wielkie i wodniste przepełnienie soków jest tej choroby przyczyną.

Autor rozbiera naturę kartofli i wykazuje że przez stoletnią uprawę w pognoj i byt obfitującą, natura jej się wysiliła i nakoniec wyredziła, że roślina ta względnie do swych łodyg i liści za bujno rośnie że bujny napływ soku; jest za nadto wodnisty i do przyrodzonego wykształcenia nasienia nie dość intensywny. Dowodzi, że gdy dla małej ścisłości tkanek komórkowych i wielkiej obfitości wody, nasienie do dojrzałości nie dochodzi, życie w roślinie gaśnie i soki w liściach i krzaku rozkładają się, a te następnie wstrzymują porost i mnożenie się samych kartofli.

Autor mniema, że wyrodzonej roślinie kartofla jest do jej odrodzenia niejako głodna kuracja potrzebna, dla oddalenia chorobliwego zarodku zwodnienia i zaleca do tego następujący sposób.

Potrzeba jesieni wybierać na przyszłe wysadki najlepiej wykształcone bulwy, dobrze takowe na wolnem powietrzu wysuszyć, nie dopuszczając słońca, umieścić je potem w przestrzeni wolnej od przeziębienia na pokładzie suchego popiołu z kamiennego węgla, pokryć je następnie warstwami popiołu, któryby zarazem próżne między kartoflami miejsca wypełnił: i osłonić je na ostatek zupełnie do koła popiołem, ażeby od wszelkich zewnętrznych wpływów zostały uwolnione

Tak przecbowane wysadki kartoflane sadzą się nieprzekrawane, w stosownych odstępach dobrze i głęboko uprawnem polu, które natury jest suche albo dobrze drenowane (rurami osuszone) w każdym zaś razie nie gnojone, tylko takie, które po ostatniem mierzwieniu już kilka różnorodnych wydało zbiorów, młodociane flance kartoflane pielęgnują się wiadomym sposobem, jak najstaranniej i takie chodowanie wysadków powtarza się corocznie dotąd, dopóki przez usunięcie chorobliwego zarodku, nienastąpi zupełnie wyleczenie. Uzyskane z takiego zakładu chodowane i w naturze swej poprawione wysadki można potem do powszechnej uprawy na żyznem jeszcze, byle nie świeżo nawiezionem polu, obrócić. Świeże mierzwienie z powodu swej duszącej substancji sprzyja rozwijaniu się choroby kartofli, które ze wszystkich uprawianych roślin najmniej takowej potrzebują; gdy przeciwnie przy silnym gruncie zalecają się nawozy mineralne, mając w sobie sole wapienne, jak również zielone roślinne pognoje.

To małe pisemko zwraca jeszcze tę uwagę na rozmaite braki i niestosowności w dotychczasowej uprawie kartofli i udziela wiele godnych zastanowienia uwag. Wyświetlając najgłówniejsze, pragnęliśmy rolników naszych zachęcić do doświadczeń w tym przedmiocie od którego zawisło w znacznej części bogactwo krajowe i taniość ziemio-

plodów.

ROLNICTWO.

PŁODY I MACHINY ROLNICZE NA WYSTAWIE.

Na wystawie powszechnej Londyńskiej w 1851 roku, Rosja i Ameryka północna figurowały naprzeciw siebie. Podziwiano w oddziale rosyjskim meble malachitowe, mozaiki, przepyszne tkaniny, materje złote i srebrne. W oddziale amerykańskim przeciwnie, widać tylko było wałtuchy wełny, kłosy maisu, stosy wędzonej wieprzowiny. Nigdy nie przedstawiała się sprzeczność bardziej nderzająca. W oczach przechodnia roztargnionego i pozornie rzeczy uważającego, cała wyższość była za okazałością pozorną jednego przeciw skromności i prawie niedostatku drugiego: ale któżkolwiek zastanowił się na chwilę, Ameryka odnosiła wyższość nad państwem sławiańskim przemysł pożyteczny i rzeczywiście produkcyjny nad przemysłem przepychu i okazałości. Te meble zbytkowe mogą tylko służyć dla pałaców monarszych i wielkich dygnitarzy dworu, gdy tymczasem ta bawełna, ten mais, te szynki, odziewają i żywią ludność wzrastającą naocznie i użyźniają ogromny wywóz. Potęga i bogactwa Stanów Zjednoczonych spoczywają na tej prostej podstawie, i któżby osmielił się porównać ten rozwój nieograniczony rasy ludzkiej od Kanady do Mississipi, tych miast wznoszących się jak przez czary, te pustynie które się zaludniają w ciągu jednej pory roku, te okręty niezliczone, te drogi żelazne, cały ten tumult życia, z cichą nieruchomością ludu współzawodniczego.

Nie chcę tutaj przedstawiać podobnej sprzeczności pomędzy częściami wystawy francuskiej 1855 roku poświęconej przedmiotom

zbytkowym a temi które mieszczą płody rolnicze i pierwotne materiały w ogólności.

Wiem że prze pych gnieździ się w gieniuszu Francji; i ze nasze wykwinne sztuki, narzucając innym narodom, nasz smak i nasze mody, utworzyły nakoniec jedno z najpiękniejszych ogniw naszego wieńca przemysłowego. Potrzeba przepychu w wielkiem państwie, jest to oznaka jego pomyślności i ozdoba jego pracowitości; tylko nie potrzeba go w nadmiarze. Zbytek jest nieprzyjacielem prawdziwego bogactwa, równie jak wojna, trewi ale nie produkuje. Po wszystkie czasy dążyliśmy ciągle do nadmiaru w tym rodzaju i dziś wpadamy do niego bardziej jak kiedykolwiek. Gdy Wolter mówił za Ludwika XVgo

Cette splendeur cette pompe mondaine,

D'un régime heureux sont la marque certaine,

pochlebiał królowi i dworowi; ale kłamał, wiedział on dobrze że zbytek Wersalu i Paryża pozyskany był kosztem całego narodu.

Przejdźmy zatem ten przepyszny rząd wystaw zwierciadeł, kobierców, bronzów, porcelany, koronek, djamentów, kryształów, przed którymi zatrzymuje się bez nas tłum zachwycony, my zaś wyszukajmy w najodleglejszych zaułkach, najciemniejszych, najbardziej zaniedbanych naszej wystawy powszechnej, tego co zjednało możebność temu zbiorowi skarbów. Człowiek nie żyje chlebem jedynie wiem o tem dobrze, ale żyje chlebem przedewszystkiem. Wiadomo nam jak był zakłopotany swoją osobą ten król w bajce który niczego się nie dotknął, przemieniał wszystko w złoto i który umierał z głodu pośród swych skarbów.

Przytęśmy że zabraknie jakiej wężej rośliny, wtedy meble stroje utracą wiele na swoim zajęciu. O tem to właśnie nie zapomina anglo-saxońska, daleko lepiej pojmująca rzeczy od nas. Wszędzie gdziekolwiek osiada, pierwszem jest jej staraniem zapewnić się o żywność. Jej przemysłowości na wyżej ceniono czynią zadość tej potrzebie pospolitej ale rzeczywistej. Ztąd też jest to przyczyna najważniejszą jej wyższości.

Inne narody, niegdyś potężne, nachyliły się do upadku że jej zaniedbały; ona to wzrasta bezprześcannie i świat pokrywa swojemi dziełami dla tego że pożywa „Cereris sunt omnia munus.“

Rozpocznijmy od płodów rolniczych angielskich. Miejsce dla nich przeznaczone jest małe i niewiele zwraca uwagi. Widać naprzód ogromne sery i olbrzymie szynki. Anglicy nie żartem traktują o tych dwóch przedmiotach; zasadzają oni na nich ambicją narodową słusznie usprawiedliwioną. Nie masz nic wyższego nad sery Gloucesterskie i szynki Yorkskie i dostatecznem jest, dla ocenienia o ich ilości widzieć jeden z tych sklepów angielskich wiktuałów w których tworzą prawdziwe góry napawające radością przechodniów. Reszta ich bydlę domowego przedstawiona jest przez głowy wołowe zawieszane wzdłuż ścian i należące do głównych ras Anglii i Szkocji, krótkie rogi, nerefordy, angusy, i przez malowidła wyobrażające barany jakich nigdy niepodobna by była wymyśleć gdybyśmy tegoż samego roku nie widzieli modeli z mięsa i kości na wystawie zwierząt płodzących. Dziwi mnie że nie dołączyli tam wyobrażenia jakiego olbrzymiego roś-

bufu, albo cwierci skopowiny jakie się ukazują na ich stołach arystokratycznych, a mianowicie u królowej, na święta Bożego Narodzenia. Tak też w starożytnej *Illiadzie*, oceniają znaczenie wózków z ogromu części, które wyrzynają z wołów całkowicie przez nich płatanych. Zupełny zbiór ich wełny utwierdza w przekonaniu, że jeżeli Anglicy zaniechali w inreressie pożywności, produkcji cienkiej wełny, to przynajmniej, przez ilość i ogrom swych zwierząt, zachowali ich ilość; większa część ich gatunków odznacza się wyłącznemi przymiotami, jest to co nazywamy długie wełny.

Zbiór ich roślin uprawianych, uporządkowany był staraniem p. Wilson b. dyrektora kollegjum królewskiego rolniczego w Cirenuster obecnie profesora rolnictwa w uniwersytecie Edyńburskim, w miejscu słynnego Dawida Low który zeszłego roku opuścił służbę. Tu nawet liczba nie jest oznaczoną dla braku miejsca, daleko jest niższą od ogromnej wystawy pp. Peter i Lawson w Londynie w 1851 roku w której mieściło się do czterystu odmian ziemiopłodów, ale to co się znajduje jest dostatecznem. Widać tu ułożone metodycznie, przedstawione przez garście kłosów i próbki nasion, głównejsze gatunki pszenicy, jęczmienia i owsa uprawiane w trzech królestwach wraz z roślinami pastewnymi i korzeniami. Etykieta wymienia miejsce gdzie każda próbka była zbierana, ilość nasienia za korzec i zbioru ziarn, raz wagę. Większa część pochodzi z okolic Edyńburga gdzie rzeczywiście są najlepiej uprawne grunta z całej W. Brytanji. Botaniści rozróżniają siedm gatunków pszenicy, z których cztery są wyższe nad innemi, pszenica pospolita, „*triticum sativum*“, gruba albo „*triticum targidum*“, „*triticum durum*“ i „*triticum spelta*“. Pierwsza rodzi się tylko w okolicach najdalej na południe leżących, druga uprawiana bywa w Szwajcarji i w Niemczech. Pozostają *triticum sativum* i *triticum targidum*, głównejsze odmiany angielskie i szkockie tych dwóch gatunków są teraz dobrze znane we Francji jako więcej produkujące od naszych i już zaczynają się upowszechniać pomiędzy lepszymi rolnikami Flandrii i Pikardji. Wymienię pomiędzy innemi gatunek zwany *common rivet*, który wydaje na gruncie dobrze uprawnym od 30 do 40 hektolitrow z hektara.

Jedną z oznak najcharakterystyczniejszych złej uprawy, jest obojętność na gatunki nasienia. Rzecz się dzieje z gatunkami roślinnemi podobnie jak ze zwierzęcemi; jeżeli starania higieniczne i dobra pasza wiele wpływają; to dobry wybór nasion niemniej ma wielkie znaczenie.

Powierzając ziemi nasiona chorobliwe, pomieszane z substancjami obcemi i ziarnami chwastowemi albo przynajmniej wątpliwęj dojrzałości; i przyrody zbędkarciałej, należy się spodziewać wielkich wadliwości w zbiorze. Gdy zaś przeciwnie używamy nasion starannie owianych, doskonale czystych, zdrowych, silnych, należących do wyższych gatunków, to się nam stokrotnie wynagradza. Produkcja i sprzedaż dobrych nasion stanowią przemysł podobnie jak inne który się wydoskonala, specjalizując się. Im więcej uprawa jest postową w jakim kraju, tem więcej handel nasionami tam kwitnie.

Wiem że doświadczenie tegoroczne nie było sprzyjające dla zboża pochodzenia angielskiego wprowadzonego do północnej Francji. Ponieważ zima była ostrzejszą jak na ich wyspie, to wymarzyły powiększej części. Jest to dewód pomiędzy innemi tysiącznemi, jak

wielkiej potrzeba roztropności w zaprowadzeniu jakiego ziemiopłodu, nie jest to przyczyną żeby powątpiewać o zasadzie. Starajmy się ażeby te odmiany mniej były czułe na zimno, wybierajmy spomiędzy naszych te które wydają najwięcej; wszystkie środki są dobre byle tylko cel został osiągnięty. Gdy w niektórych częściach Francji, zboże wydaje sześć albo siedm hektolitrow z hektara albo trzy razy tylko nasienie, pewien właściciel z okolic Dunkierki p. Vandercolme, przedstawia tego roku zboże z Australji zrodzone na jego granicy, które mu wydało 66 hektolitrow, to jest dziesięć razy więcej. Jakkolwiek cudowny; ten zbiór nie wydaje się niemożliwym gdy zbadaemy wegetacją pszenicy. Widziano że jedno ziarno należące do odmian najbardziej urodzajnych i zasadzono pod warunkami asjbardziej sprzyjającemi, wydające 100 kłosów, z których każdy zawierał 100 ziarn, albo w ogóle 10,000 ziarn. Pliniusz mówi o snopio przyslanym Augustowi, który zawierał czterysta łodyg wyrosłych z jednej stopy,

Odmiany angielskie żyta i jęczmienia przedstawiają toż same cechy.

Jedno żyto, białe Tatarskie wydało 80 hektolitrow z hektara. Wszystkie te rośliny odznaczają się mocą i długością słomy jak równie pięknością kłosa, szkoda że nie można było pokazać także korzeni, nosi rolnicy widzieliby do jakiej głębokości dochodzą w gruncie dostatecznie uprawnym.

Z pomiędzy roślin pastewnych, pierwsze miejsce zajmuje raygrass albo *loquum italicum*. Reputacja tej rośliny ciągle wzrasta w Anglii i w Szkocji i opowiadają ciągle o niej nowe cuda. Widziano, jak mówią, koszone sześć razy do roku, i które po każdym ścięciu miały po 4 stopy angielskie wysokości, co wynosi 24 stóp w ogóle. Na jednym zebraniu rolniczem P. Caird, autor listów o rolnictwie angielskim wychodzących w *Times* utrzymując, że w folwarku Mayer-Mill, raygrass włoski wydał do 25 tons suchego siana zakruszkockiego, albo 50,000 kilos z hektaru, krzyczano że to jest niepodobnem nawet w Anglii, po sprawdzeniu okazało się, że lubo to twierdzenie nie było zupełnie dokładne, to przynajmniej nie było zbyt przesadzone. Niech to traci legendą w tem wrzyskiem, to bydz może, ale żeby Anglicy i szkotowie, którzy są ludźmi rzeczywistemi, mogli się unosić jak to czynią, to musi być w tem także wiele prawdy. Dodajmy że dla osiągnięcia tych pięknych wypadków, potrzebne jest nawodnienie rozciekiem nawozu.

Ten ray grass pozostawia za sobą wszelkie inne pasze. Jednakże ponieważ nie wszędzie może być uprawianym, to znajdujemy w zbiorze inne rośliny mniej wymagające składające większą część łąk angielskich, tak naturalnych jak i sztucznych. Takimi są, konieczyna, dość szacowna ponieważ jedno z trzech królestw Irlandja, wybrało ją sobie za swoje godło, raj gras pospolity, *lolium perenne*, który tworzy słynne trawniki angielskie i który jest tylko przewyższony przez swego ziomka włoskiego; *Thimothy gras*, trawa S. Tymoteusza, *fiorin* albo *agrostis* etc. Wszystko to bezwątpienia jest tylko siano i dziwnem będzie że na wystawie cudów przemysłu.

Anglicy wymyślili nadać miejsce tym skromnym roślinom, które depczemy nogami; ale te ziola które wszędzie rosną, pomieszane z innemi niepożytecznemi lub szkodliwemi ani je wybrali oczyścić

Srednie ceny żywności na targach Warszawy i Pragi.

Od Dnia 4 do 11 Stycznia 1855 roku.

	Od rs. kop.	Do rs. kop.		Od rs. kop.	Do rs. kop.
Zyta czwart.	12 48		Siana fura 1-konna	2 0	4 5
Pszenicy	15 59		" " 2-konna	5 24 ^{1/2}	6 —
Grochu	11 93		Słomy pud	— 21	—
" cukrowego	—		" fura zwyczaj.	2 25	3 45
Fasoli	12 79		Drzewa sosn. sażeń	7 44	—
Gryki	8 36		Wół dobry	40 —	70 —
Jęczmienia	9 10		" średni.	35 —	38 —
Owsa	5 74 ^{1/2}		" lichy	24 —	33 —
Maki pszen. przedniej	16 73		Ciele	4 55	—
" ordynarnej	15 93 ¹		Baran	—	—
" ztnej pyłowej	12 65		Wieprz dobry	18 —	22 —
" gliczanej	12 79 ^{1/2}		" średni	15 —	17 —
Kaszy jaglanej	18 45		" lichy	10 —	14 —
" gryczanej zw.	15 50		Masła pud	8 70	—
" drobnej	25 49		Słoniny	5 80	—
" jecz. perf.	28 47		Kartofli czwart.	4 6	—
" ordyn.	13 77		Okowity wiadro	4 97	—
Sianapud	— 29		Szumówki wiadro	1 98	—

Sprawdzono w dniu 11 Stycznia r. b. 1856 z Cesarstwa Rossyjskiego prze-
tutejszych kuców:: wołów sztuk 538, z różnych miejsc Królestwa 225 ogółem
wołów sztuk 763, wierzch 1066, cieląt 584 z tych zakupili rzeźnicy tutejsi wołów
sztuk 576, wieprzy 766.

KURS GIEŁDY WARSZAWSKIEJ.

Dnia 30 Grudnia (JJ Stycznia) 1855, 6 roku

ŻĄDAJA		DAJA	
Rs.	kop.	Rs.	kop.

M O N E T Y.

Pół-Imperyjały	5	45	5	44
Hollanderskie dukaty nowe	—	—	—	—
P A P I E R Y.				
Obligakarbowe 4-proc. za 100 rs. oprócz kuponu	78	63	78	15
Listy zast. białe II okresu (oproc. kuponu) za 100 zł.	—	—	—	—
„ „ „ III „ „ „ za 15 rs.	15	18	15	15
„ „ „ „ Serye wylosowane	—	—	—	—
Obligacye czastkowe na 500 zł. oprócz kuponu	—	—	—	—
Certyfikaty Banku lit. B. na 200 zł. bez procentu	—	—	—	—
Dowody Kom. Centr. Likwid. za 100 zł.	—	—	—	—
Nowa rosyjska pożyczka z r. 1854 oprócz kuponu	92	25	—	—
W E X L E.				
Berlin 100 talarów	2 m.	99	60	—
Gdańsk 100 tal.	2 m.	—	—	—
Hamburg 300 BMk.	2 m.	151	80	—
London 1 funt sterl.	3 m.	6	70	—
Petersburg 100 rs.	1 m.	—	—	—
Paryż 300 franków	2 m.	80	40	80
Wiedeń 150 złr.	1 m.	92	25	10
Wrocław 100 tal.	2 m.	—	—	—

Wartość Kuponu bieżącego od Obligów skarbowych rs. 1 kop. 21
 „ „ „ od Listów zastawnych kop. 2.
 Nowa rossyjska pożyczka rs. 1 kop. 25 $\frac{1}{2}$

Vetováň Kabanu hiednec a d Obliž - 1. 1. 1924

Wartość kupona bieżącego od Obligów skarbowych rs. 1 kop. 21